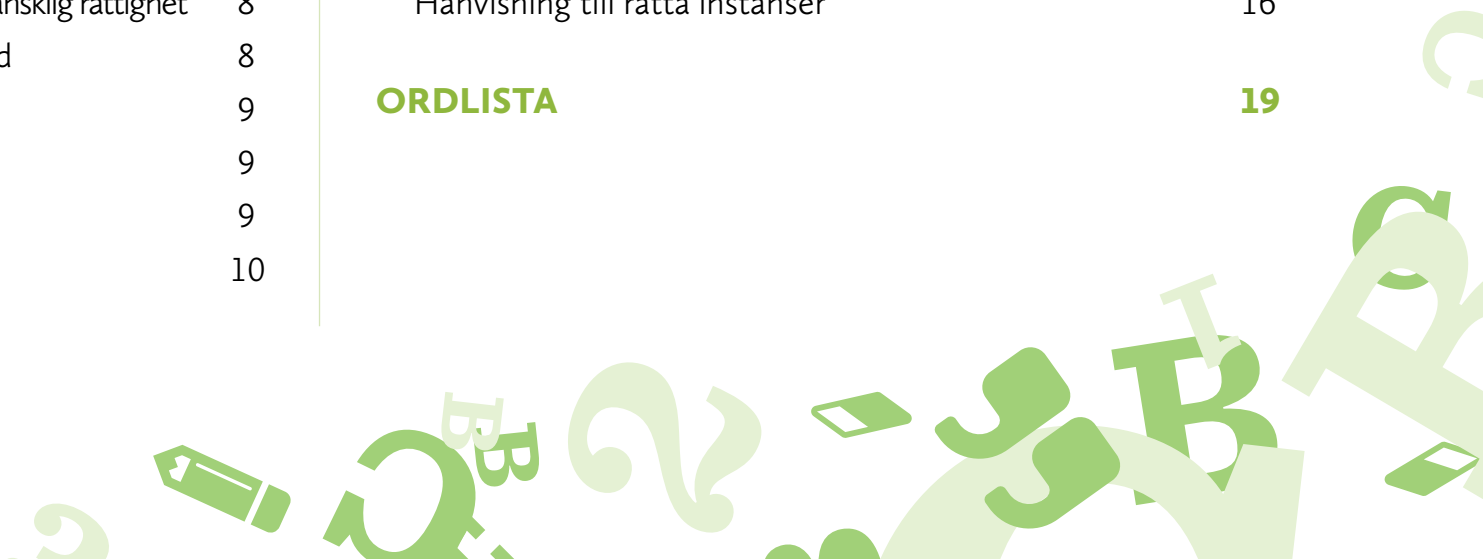

PAPPERSLÖSA BARNNS RÄTT TILL GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	3	3. TILLGÅNG TILL SKOLA I FINLAND	11
1. OM PAPPERSLÖSHET	4	Hinder för skolgång	11
Vem är papperslös?	4	Hur kan man i fortsättningen underlätta de papperslösas skolgång?	12
Papperslösa barn	5	4. UTGÅNGSPUNKTER I MÖTET MED ETT PAPPERSLÖST BARN	13
Personer i motsvarande ställning som de papperslösa	6	Skolgången är viktig för det papperslösa barnet	13
Antalet papperslösa i Finland	6	Många faktorer påverkar det papperslösa barnets situation	14
Barn är alltid först och främst barn	6	Papperslösa barn är en speciellt sårbar grupp	14
Det papperslösa barnet har rättigheter	7	Annat att observera vid mötet	15
2. RÄTT TILL GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING	8	Hänvisning till rätta instanser	16
Rätten till grundläggande utbildning som en mänsklig rättighet	8	ORDLISTA	19
Rätt till grundläggande utbildning i Finland	8		
Grundläggande utbildning i Finland	9		
Läroplikt och läropliktsålder	9		
Tystnadsplikt	9		
Situationen i EU:s andra medlemsländer	10		

INLEDNING

Den här publikationen ger basfakta om papperslöshet som fenomen samt speciellt om papperslösa barns rätt till grundläggande utbildning. I slutet av publikationen finns en förteckning över olika experter som vid behov kan kontaktas. I slutet av informationspaketet finns också en ordlista som belyser papperslösheten som fenomen.

Informationspaketet är producerat av projektet Paperittomat (Papperslösa) som koordineras av Flyktingrådgivningen som är en medborgarorganisation vars huvudsakliga uppgift är att ge juridisk rådgivning åt asylsökande i Finland. Inom ramen för projektet Paperittomat ges juridisk rådgivningen åt papperslösa invandrare och åt personer som står i kontakt med dem. Därtill sprids information om de papperslösas rättigheter. Tidigare under projektets gång har också en handbok om papperslösas rätt till hälsa publicerats. Projektet finansieras av Penningautomatföreningen. Publikationen är riktad till personer inom utbildningssektorn, dem som står i kontakt med papperslösa, samt alla som behöver basfakta om papperslöshet.

Ytterligare information om projektet Paperittomat finns på adressen www.paperittomat.fi.

FLYKTINGRÅDGIVNINGEN RF

Paperittomat
-hanke

PLANERING OCH FÖRVERKLIGANDE AV PUBLIKATIONEN Meri Korniloff

TEXT Meri Korniloff ja Marjaana Laine

LAYOUT, GRAFISK DESIGN OCH ILLUSTRATION AV PUBLIKATIONEN Jesse Pasanen

SVENSK ÖVERSÄTTNING Perfekti Oy

1. OM PAPPERSLÖSHET

VEM ÄR PAPPERSLÖS?

En papperslös invandrare befinner sig inom landets gränser utan laglig uppehållsrätt. Myndigheterna känner inte till hans/hennes uppehåll eller de har inte gett tillstånd till det. De papperslösa är i huvudsak medborgare i länder utanför EU.

En papperslös kan ha pass eller andra identitetshandlingar. Blotta avsaknaden av pass eller andra identitetshandlingar gör inte en människa papperslös. Därtill har t.ex. asylsökande rätt att vistas i Finland under den tid deras asylansökningar behandlas, dvs. de är inte papperslösa.

*Inresan till landet eller vistelsen kan vara olaglig.
En människa kan däremot aldrig vara olaglig.*

Personer som legalt har rest in i Finland kan stanna i landet t.ex. efter att deras turistvisum har gått ut och de blir då papperslösa. En person kan bli papperslös också om hon/han beslutar sig för att stanna kvar i landet efter ett negativt beslut om uppehållstillstånd. Å andra sidan kan papperslösa få sin vistelse legaliserad. En del papperslösa är rädda för att återvända till sitt hemland eller sitt tidigare bostadsland.

En del papperslösa har kommit till Finland för att t.ex. studera, arbeta eller för att vara nära sin familj.

När vi talar om papperslösa är det viktigt att vi använder rätta begrepp. Inresan till landet eller vistelsen kan vara olaglig. En människa kan däremot aldrig vara olaglig. Många medborgarorganisationer samt bl.a. Europeiska Unionen och FN prefererar t.ex. termerna 'undocumented migrants', 'migrants in an irregular situation'.

Oftast har de papperslösa dålig kunskap om det finländska samhället och rättsväsendet. Trots att personen ifråga har genomgått den rättsliga processen i ansökan om ett uppehållstillstånd kan det vara svårt att förstå sin egen lagliga status. Personens egna tidigare erfarenheter t.ex. i sitt forna hemland kan öka rädslan för myndigheterna. Den papperslösa kan uppfylla kraven på uppehållstillstånd, men vågar eller kan inte söka hjälp.

PAPPERSLÖSA BARN

Som papperslöst barn definieras ett barn som vistas inom landets gränser utan behövt lagligt uppehållsrätt. Barnet kan ha fötts till papperslösa föräldrar och har därför blivit papperslöst. Kanske har barnets familj har fått ett negativt beslut om uppehållstillstånd men trots det stannat kvar i Finland. Barnet kanske har kommit till landet utan de resedokument som berättigar till inresa, antingen ensamt eller med sin familj och ansökan om uppehållstillstånd har inte lämnats in.

Trots att barnet inte självt är papperslöst kan papperslösheten påverka vardagen genom en papperslös anhörig. Oron för en anhörigs framtid och osäkerheten för om familjen ska kunna hålla ihop belastar barnet. Ibland kan det handla om att familjen vill vara tillsammans, men tillstånd ansöks inte med familjebanden som motivering, eftersom man anser att tillståndprocessen är besvärlig.

Papperslösheten är ett val som en vuxen gör, eftersom det ofta är det bästa alternativet av många dåliga. Barnet däremot kan inte självt göra sina egna val, utan är beroende av de val de vuxna gör. Barnet är beroende både av de beslut som vårdnadshavarna och de finländska myndigheterna gör.

PERSONER I MOTSVARANDE STÄLLNING SOM DE PAPPERSLÖSA

Personer som har laglig rätt att vistas i Finland kan av olika orsaker ha svårt att få tillgång till t.ex. hälsovårdstjänster. Det här kan t.ex. gälla EU-medborgare. Ur invandringslagstiftningens synpunkt är dessa personers rättsliga ställning olika, men i praktiken är de i samma situation som de papperslösa gällande grundläggande rättigheter. Situationen kan vara den samma för personer som väntar på beslut om uppehållstillstånd. De har t.ex. kommit till Finland med turistvisum för att sedan ansöka om uppehållstillstånd.

ANTALET PAPPERSLÖSA I FINLAND

Det är omöjligt att känna till antalet papperslösa invandrare. Enligt olika aktörers inofficiella och närmast riktgivande uppskattningar kan det röra sig om från några hundra till några tusen. Enligt polisens statistik påträffade man år 2011 ca 3300 personer som illegalt uppehöll sig i landet. Sätten att föra statistik är olika och t.ex. i polisens statistik har man räknat in personer som senare ansöker om asyl i Finland. Siffran säger därför ingenting om det egentliga antalet papperslösa. Genom projektet Paperittomat:s juridiska rådgivning når man en del av de papperslösa i Finland. Av den erfarenhet man inom projektet

har fått via den juridiska rådgivningen och annan information man har fått kan man konstatera att en liten del av de papperslösa är barn. Även om diskussionen om papperslöshet på senaste tid har ökat i Finland finns det fortfarande bara få tillförlitliga forskningsresultat och lite statistik att tillgå.

BARN ÄR ALLTID FÖRST OCH FRÄMST BARN

I FN:s konvention för barnets rättigheter definieras ett barn som en person som är under 18 år. När vi talar om barnets rättigheter är barnet alltid i första hand ett barn, vars uppehållstillstånd eller avsaknad av det är av sekundär betydelse. Också ett papperslöst barn är alltid först och främst ett barn, inte invandrare eller papperslöst. Detta borde hållas i åtanke både i daglig samverkan och i beslut och lagstiftning gällande barn. Barn hör till den mest sårbara gruppen i samhället. Alla under 18-åringar, även tonåringar, är barn.

DET PAPPERSLÖSA BARNET HAR RÄTTIGHETER

Varje barn ska garanteras de grundläggande rättigheterna. Dessa rättigheter är rätten till ett värdigt liv, t.ex. hälsa och grundläggande utbildning. Barn ska inte diskrimineras på grund av sitt eller sina föräldrars nationella eller samhälleliga ursprung. Alla barn bör skyddas från all diskriminering på grund av bakgrund. De ovan nämnda rättigheterna ska också gälla det papperslösa barnet, oberoende av om barnet eller dess föräldrar har uppehållstillstånd eller inte.

Varje barn ska garanteras de grundläggande rättigheterna.

Finland har i internationella avtal för mänskliga rättigheter förbundet sig till att garantera utvidgade rättigheter till hälsa för alla barn. I Finland uppfylls denna rätt inte i dagsläget. Helsingfors stadsstyrelse beslutade i december 2013 att erbjuda hälsovård för papperslösa. Barn ska enligt beslutet ha tillgång till utvidgad hälsovård. Ändringar i lagstiftningen behövs fortfarande.

Papperslösa barn är i en multipelt sårbar situation i samhället. Barnen lider ofta mest av följderna av invandringskontroller. Därför är det av största vikt att förverkligandet av deras rättigheter garanteras.

Källor och tilläggsinformation:

Helsingfors stadsstyrelse beslutade i december 2013 att erbjuda hälsovård för papperslösa: http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatos/2013/Halke_2013-12-09_Khs_44_Pk/3A5E06F3-DDD3-499E-AA5D-DD8BCED31F8E/Ns_paperittomien_henkiloiden_terveyspalveluiden_ja.pdf

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Children First and Foremost A guide to realising the rights of children and families in an irregular migration situation* (2013).

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Undocumented Children in Europe: Invisible victims of immigration control* (2009).

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Undocumented migrants have rights! An Overview of the International Human Rights Framework* (2007).

Verksamhetsprogrammet för bekämpning av olaglig invandring 2012–2015: http://www.intermin.fi/download/38506_372012_Lama_toimenpideohjelma_web.pdf

Finländsk lagstiftning och de internationella avtal som förbinder Finland finns på adressen www.finlex.fi:

- FN:s Konvention om barnets rättigheter FördrS 60/1991
- FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter FördrS 6/1976
- Utlänningslagen 301/2004

2. RÄTT TILL GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING

Varje barn har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Varje barn ska ha möjlighet till skolgång oberoende av sin eller föräldrarnas juridiska ställning.

RÄTTEN TILL GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING SOM GRUND- OCH MÄNSKLIG RÄTTIGHET

I enlighet med Finland grundlag har varje barn rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Det är en grundmänsklig rättighet, som Finland har förbundit sig till också i internationella avtal om mänskliga rättigheter. Grundlagen och avtalen om mänskliga rättigheter ålägger staten att garantera dessa rättigheterna för alla personer inom de områden där lagen gäller. Detta gäller också de personer som illegalt uppehåller sig inom statens gränser. Barnets rätt till grundläggande utbildning är entydigt garanterad bl.a. i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om barnets rättigheter och den förnyade europeiska sociala grundstadgan.

RÄTT TILL GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING I FINLAND

Varje barn i läropliktig ålder har rätt att gå i skola. Kommunen ska ordna grundläggande utbildning för alla där bosatta barn. Lagen förutsätter inte att barnet har en hemkommun eller att barnet är permanent bosatt i kommunen. Endast läroplikten är begränsad till att gälla alla som permanent är bosatta i kommunen.

Riksdagens biträdande justitieombudsmannen fastställde i december 2013 i sitt ställningstagande att alla barn, också de papperslösa, i enlighet med Finlands lag har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Tolkningen av Lagen om grundläggande utbildning har tidigare lett till att alla i läropliktsålder inte har fått gå i skola.

GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING I FINLAND

Grundläggande utbildning ges åt barn i läropliktsålder. I praktiken går åldersgrupperna på årskurserna 1–9 i grundskola. Förutom undervisning har barnet rätt till avgiftsfria böcker, annat läromaterial samt de arbetsredskap som behövs. I Finland är många tjänster del av den grundläggande utbildningen. Exempelvis står elevvårdens tjänster avgiftsfritt till barnets förfogande. Under skoldagen får eleven där till en avgiftsfri måltid. Kommunen bör ordna skolhälsovårdstjänster för läroinrättningens elever. För en papperslös elev kan dessa tjänster vara särskilt viktiga.

LÄROPLIKT OCH LÄROPLIKTSÅLDER

I Finland är endast fast bosatta barn läropliktiga. I Finland börjar läroplikten oftast i augusti det år barnet fyller 7 år och upphör då den grundläggande undervisningens läromängd är avlagd eller då det gått 10 år från läropliktens början. Papperslösa barn har rätt till undervisning, men är inte läropliktiga.

”Alla har rätt till utbildning

Enligt grundlagen har kommunerna omfattande skyldighet att ordna grundläggande utbildning. Lagen om grundläggande utbildning förutsätter inte att ett barn ska vara permanent bosatt i en kommun eller att kommunen ska vara barnets hemkommun i den bemärkelse som avses i lagen om hemkommun.” (utdrag ur biträdande justitieombudsmannens meddelande 19.12.2013)

TYSTNADSPLIKT

Tystnadsplikten som skyddar eleven och hans/hennes familjemedlemmars integritet är en grundrättighet som är skyddad i grundlagen och internationella avtal om mänskliga rättigheter. I regel är alla uppgifter gällande elevens och hennes/hans familjs personliga förhållanden och ekonomiska ställning som har framkommit i samband med undervisningen, hemliga.

Tystnadsplikten binder alla som deltar i undervisningen och dem som ansvarar för ordnande av undervisningen. Den binder skolans personal dvs. rektor, lärare, timlärare, assistenter och övrig personal. Den binder också skolhälsovårdens anställda, skolkuratorer och skolpsykologer.

Avvikelse från tystnadsplikten kan endast göras om rätt eller skyldighet att lämna uppgifter skilt stiftats i lag. Sådana undantag är t.ex. för att säkra informationsgången mellan personer inom elevvården

samt en situation som gäller barnskyddsanmälan. Om t.ex. en person anställd inom skolväsendet eller social- eller hälsovården märker att det finns orsak att utreda barnets behov av barnskydd, är personen skyldig att göra barnskyddsanmälan till socialbyrån utan att hindras av tystnadsplikten.

SITUATIONEN I EU:S ANDRA MEDLEMSLÄNDER

I många EU:s medlemsländer, som t.ex. Sverige och Frankrike, omfattar rätten till grundläggande utbildning alla barn. I de flesta av EU:s medlemsländer garanteras rätten till grundläggande utbildning för alla barn åtminstone implicit, trots att papperslösa inte uttryckligen nämns i lagen. Vägen till skolan kan ändå försvåras av många praktiska hinder. I Sverige garanterades rätten till grundläggande utbildning för papperslösa barn med en lagändring i juli 2013.

I Sverige har papperslösa barn rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning och förskola. Papperslösa har också rätt att gå i gymnasium, förutsatt att de har börjat där som minderåriga. Papperslösa är dock inte läropliktiga. Kommunerna kan ansöka om statsstöd för kostnaderna för papperslösas skolgång. Den information som samlas för ansökan om statsstöd avslöjar inte det papperslösa barnets identitet.

Källor och tilläggsinformation:

Biträdande justitieombudsmannen pressmeddelande: "Kommunen bör ordna grundläggande utbildning för alla barn som är bosatta i den", Biträdande justitieombudsmannen 19.12.2013. <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/eoa/svenska/meddelanden/meddelanden.htx?templated=4.htx&id=1023&titlenro=2013&sort=2013>

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Children First and Foremost A guide to realising the rights of children and families in an irregular migration situation* (2013).

Sveriges skollag på adressen: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201213/UbU12/> samt mera om papperslösas skolgång på adressen <http://www.skolverket.se/regelverk/mer-om-skolans-ansvar/papperslosa-barn-1.205221>.

Uppdaterad Finländsk lagstiftning samt de internationella avtal som förbinder Finland finns på adressen www.finlex.fi:

- *Lag om elev- och studerandevård 1287/2013 (träder i kraft: 1.8.2014)*
- *Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 621/1999*
- *Barnskyddslagen 417/2007*
- *Finlands grundlag 731/1999*
- *Lag om grundläggande utbildning 628/1998*
- *FN:s konvention om barnets rättigheter FördrS 60/1991*
- *FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter FördrS 6/1976*
- *Den förnyade europeiska sociala grundstadgan 78-80/2002*

3. TILLGÅNG TILL SKOLA I FINLAND

Alla barn har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Det har däremot förekommit olika tolkningar av lagstiftningen gällande grundläggande utbildning innan biträdande justitieombudsmannens meddelande i december 2013. Det har förekommit situationer då avsaknaden av fast bostadskommun har förhindrat eller fördröjt tillgången till skola. Å andra sidan har det också funnits lösningsinriktad praxis gällande skolgången för elever utan hemkommun t.ex. för registrering av barn utan personsignum. Undervisnings- och kulturministeriet har meddelat att man under våren 2014 utbildar skolväsendets personal och att man i utbildningen också behandlar papperslösas rätt till skolgång. Avsikten är att garantera att lagen i fortsättningen tolkas rätt.

HINDER FÖR SKOLGÅNG

I praktiken förverkligas alla barns rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning inte alltid på bästa möjliga sätt. I Finland finns det mestadels erfarenheter av skolgång för barn som står i motsvarande ställning som de papperslösa.

Avsaknaden av fast adress har orsakat problem. Kommunerna har hittills haft olika praxis. Till exempel har en EU-medborgare, som inte har registrerat sig och som inte har en hemkommun, inte alltid fått tillgång till skola.

Det finns också barn som lagligt väntar på uppehållstillstånd som länge får vänta på skolgång. Detta har gällt en del asylsökande barn som har väntat på förflyttning till ett annat mottagningscenter.

I skrivande stund tas barn fortfarande i förvar i Finland. Grunderna för tagande i förvar är stadgade i Finlands utlänningslag. Också barn tagna i förvar bör garanteras skolgång. Tagande i förvar kan avbryta barns skolgång och i förvartagningscentralerna finns det ingen möjlighet till skolgång. Finland har fått en anmärkning om tagande av barn i förvar av t.ex. FN:s kommitté för barnets rättigheter.

Trots lärarens tystnadsplikt kan papperslösa vara rädda för att läraren eller någon annan tjänsteman inom utbildningsväsendet anmäler den illegala vistelsen för polisen. Det är möjligt att många papperslösa inte vågar skicka sina barn till skolan då rädslan för att bli fast är stor. Papperslösa känner inte nödvändigtvis till att deras barn i skolålder har rätt till grundläggande utbildning.

HUR KAN MAN I FORTSÄTTNINGEN UNDERLÄTTA PAPPERSLÖSAS SKOLGÅNG?

För att kunna undanröja hindren för skolgång är det viktigt att få mera erfarenhet om papperslösa barns skolgång. De papperslösa okunskap om sina egna rättigheter samt rädslan för att bli fast kan hindra barnens skolgång. Man måste söka sätt att garantera att inte t.ex. rädslan för utvisning hindrar skolgången. Man måste fortsätta att informera papperslösa om deras rättigheter, så att de vet att deras barn har rätt att gå i skola i Finland.

Förverkligandet av papperslösa barns tillgång till skola förutsätter också utbildning av tjänstemän och tydliga anvisningar. Man bör försäkra sig om att det inte finns administrativa villkor eller praxis som i

Varierande praxis och oklarheter i myndigheternas tillvägagångssätt försvagar de papperslösa förtroende till förverkligandet av deras rättigheter.

praktiken försvårar barnens tillgång till skola. Alla barn bör utan dröjsmål få tillgång till skola. Varierande praxis och oklarheter i myndigheternas tillvägagångssätt försvagar de papperslösa förtroende till förverkligandet av deras rättigheter.

Källor och tilläggsinformation:

Biträdande justitieombudsmannen pressmeddelande: "Kommunen bör ordna grundläggande utbildning för alla barn som är bosatta i den",
 Biträdande justitieombudsmannen 19.12.2013. <http://www.oikeusasiames.fi/Resource.phx/ea/svenska/meddelanden/meddelanden.htx?templated=4.htx&id=1023&titlenro=2013&sort=2013>

YK:n lapsen oikeuksien komitean 57. istunnon Suomea koskevat päätelmät 2011:
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_Komitean_Paatelmat_2011.pdf

Utlänningslagen 301/2004

4. UTGÅNGSPUNKTER I MÖTET MED ETT PAPPERSLÖST BARN

Papperslösas vardag definieras ofta av ständig förändring samt osäkerhet gällande den egna och de närståendes framtid. Varje papperslöst barn har ändå sin egen individuella livsberättelse. Det är av största vikt att bygga upp ett förtroende mellan barnet och läraren. Trots lärarens tystnadsplikt kan papperslösa vara rädda för att läraren eller någon annan tjänsteman inom utbildningsväsendet anmäler den illegala vistelsen för polisen.

Det är av största vikt att bygga upp ett förtroende mellan barnet och läraren.

SKOLGÅNGEN ÄR VIKTIG FÖR DET PAPPERSLÖSA BARNET

Skolgången innebär också annat än inläring av enskilda kunskaper, så som läsning och räkning. Skolan är platsen där man lär sig ta reda på saker och gestalta världen. I skolan lär man sig om samhället samt om de egna verkningsmöjligheterna i samhället. Denna kunskap behöver också ett papperslöst barn. I skolan får det papperslösa barnet också sociala kontakter. Regelbunden kontakt med barn i samma ålder kanske annars inte uppstår i en vardag i avskildhet. Rutinerna i skolan samt en bra växelverkan med läraren och eleven kan förstärka barnets känsla av trygghet.

MÅNGA FAKTORER PÅVERKAR DET PAPPERSLÖSA BARNETS SITUATION

I mötet med ett papperslöst barn är det viktigt att komma ihåg de utmaningar som är förknippade med papperslösheten. Barnet bör ändå i första hand bemötas som ett barn, inte som invandrare, utlänning eller papperslös. Alla papperslösa barn är inte i samma situation. Hur barnet påverkas av papperslösheten beror t.ex. på barnets ålder, föräldrarnas uppehållstillstånd eller avsaknad av det, tidigare erfarenheter i avreselandet och av inflyttningen, sociala nätverk, familjeförhållanden samt könsroller. Dessa faktorer inverkar på skolgången.

Papperslösa barn eller deras närmaste har ofta svårt att söka hjälp och försvara sina rättigheter.

En del av de papperslösa har t.ex. erfarenheter av krig och andra svåra situationer. En del papperslösa har traumatiska upplevelser i bakgrunden. En person kan till följd av traumatiska upplevelser få symptom, t.ex. i form av olika smärttillstånd, under en lång tid. Å andra sidan utgör papperslösheten i sig många stressfaktorer i en människas liv. Flytten till ett nytt land ger utmaningar för de flesta barn som upplevt flytten. Ett ständigt fokuserande på papperslösheten och de

utmaningar som inflyttningen medför kan begränsa barnets identitet och vara stigmatiserande. I vardaglig växelverkan finns det ingen orsak att betona det papperslösa barnets papperslöshet eller kulturella bakgrund. Å andra sidan ska man inte avvisa den osäkerhet och oro som barnet känner för sin egen eller sina närmastes livssituation, utan den vuxna måste vara redo att bemöta det som bekymrar barnet.

PAPPERSLÖSA BARN ÄR EN SPECIELLT SÅRBAR GRUPP

Det gemensamma för papperslösa barns livssituation är många faktorer som ökar sårbarheten. De löper risk att helt isoleras från det omgivande samhället. Papperslösa barn eller deras närmaste har ofta svårt att söka hjälp och försvara sina rättigheter. Papperslösa barns anhöriga kan t.ex. råka ut för ockerliknande diskriminering i arbetslivet eller annan form av utnyttjande. Ibland kan papperslösa sluta som offer för människohandel.

En grupp som bör uppmärksammas är minderåriga unga som snart fyller 18 år, som vistas i Finland som papperslösa eller som lever i ovisshet visavi uppehållstillstånd. Efter myndighetsåldern skyddas de inte av barnets rättigheter. En stor del av deras upplevelser av inflyttning är från deras barndom.

ANNAT ATT OBSERVERA VID MÖTET

Avsaknaden av ett gemensamt språk gör ofta växelverkan utmanande. Man bör alltid använda tolk vid tillfällen då det är särskilt viktigt att informationen når fram. Tolken bör vara professionell och man bör i början av tolkningssituationen försäkra sig om att tolken och den som ska tolkas förstår varandra. Då man använder tolk ska man försäkra sig om att alla parter är medvetna om konfidentialiteten i tolkningstillfället.

Olika inlärd kommunikations- och handlingsmönster påverkar växelverkan. De som också t.ex. i sitt arbete möter papperslösa personer har nytta av att ha kunskaper i tvärkulturell kommunikation. Om ett barn behöver stöd på grund av sin osäkra livssituation ska han/hon

Förverkligandet av en rättighet stöder förverkligandet av andra rättigheter.

kunna utnyttja t.ex. elevvårdens tjänster. Alla papperslösa barn behöver inte nödvändigtvis särskilt stöd.

Förverkligandet av en rättighet stöder förverkligandet av andra rättigheter. Barnets tillgång till hälsovårdens tjänster, bra boendeförhållanden, tillräcklig utkomst samt tillgång till skola stärker tillsammans det papperslösa barnets helhetsmässiga välmående.

HÄNVISNING TILL RÄTTA INSTANSER

Den egna kompetensen och yrkesskickligheten är inte alltid tillräcklig. Nedan finns exempel på instanser, som du kan hänvisa den person du möter i olika situationer eller be om tilläggsinformation.

Barnombudsmannen

Barnombudsmannens uppgift är att främja att barnens rättigheter förverkligas i Finland. På ombudsmannens sida www.lapsiasia.fi kan en ansökan om kontakttagande ifyllas. Växeln till ombudsmannens kontor har numret 0295 16001.

Brottsofferjouren

Hjälptelefonen dejourerar må–tis. kl. 13–21 ja ons.–fre. kl. 17–21, på telefonnummer 0203 16116. Organisationen erbjuder brottsoffer en möjlighet att diskutera med en person som har erfarenhet av att bemöta brottsoffer. Juristens telefonrådgivning mån–tor. kl.17–19, telefon-

nummer 0203 16117. I rådgivningen får brottsoffret en möjlighet att dryfta sina juridiska rättigheter och får handledning i dessa frågor.

Elevvård

I de finländska skolorna verkar en elevvårdsgrupp som har som uppgift att befrämja elevens välbefinnande. Gruppen består vanligtvis av rektor, hälsovårdare, skolkurator, skolpsykolog och speciallärare. Elevvården är avgiftsfri. Be om elevvårdens kontaktuppgifter från den skola där eleven går.

Flyktingrådgivningen r.f.

Flyktingrådgivningen r.f. är en medborgarorganisation vars huvudsakliga uppgift är att ge rättshjälp åt asylsökande i Finland. Adressen till kontoret i Helsingfors är Kajaniemigatan 4 A, 6 vån., 00100 Helsingfors. Telefonnummer: 075 7575 100 E-post: [pan\(at\)pakolaisneuvonta.fi](mailto:pan(at)pakolaisneuvonta.fi).

Global Clinic

Kliniken upprätthålls av frivilliga läkare och skötare. Klinikens telefonnummer är 044 948 1698. På numret får man kontakt med antingen en skötare, läkare eller medicine kandidat som bl.a. ger råd om vart eller hur brådskande man bör söka vård för ett specifikt hälsoproblem. : <mailto:global.clinic.finland@gmail.com>.

Kidutettujen kuntoutuskeskus (Centret för rehabilitering av torterade)

Centret för rehabilitering av torterade är en poliklinik på specialistsjukvårdsnivå, som bedömer och rehabiliterar i Finland bosatta asylsökande personer och deras familjemedlemmar som till följd av tortyr har traumatiserats. För undersökningar och vård behövs en remiss av en professionell inom hälsovården. E-post: [kitu\(at\)hdl.fi](mailto:kitu(at)hdl.fi).

Minoritetsombudsmannen

Minoritetsombudsmannens uppgift är att befrämja etniska minoriteters och utlänningars ställning i Finland samt att förhindra etnisk diskriminering. Man kan vända sig till minoritetsombudsmannen t.ex. om själv man har upplevt etnisk diskriminering eller om man har sett det ske. Kundenservicenummer: 0295 488 666, telefonjour vardagar 10–12.

Monika-Naiset liitto ry

Organisationen ger stöd och råd åt invandrarkvinnor som råkat ut för våld eller lever under hot om våld. Samtalen är konfidentiella och man kan också ta kontakt anonymt. Monika-Naisten:s nationella telefonjour dygnet runt på numret 09 692 2304 och e-post: info(at)monikanaiset.fi.

Pro-tukipiste ry

Organisationen erbjuder anonyma och avgiftsfria social- och hälsovårdstjänster samt juridisk rådgivning för personer inom sex- och erotikbran-

schen. Pro-tukipistes adress i Helsingfors: Vilhelmsgatan 4 B 20, telefon. 09 2512 730; e-post: toimisto(at)pro-tukipiste.fi. Pro-tukipistes adress i Tammerfors: Aleksis Kiven katu 10 E, tel. 03 3454 2200; e-post: tampere(at)pro-tukipiste.fi. Webbadresser: www.pro-tukipiste.fi, facebook.com/protukipiste, twitter.com/protukipiste.

SOS-kriscentret

SOS-centret i Helsingfors erbjuder snabb kris-hjälp. Man kan ta kontakt anonymt och utan remiss. Krismottagning 09 4135 0510, Crisis service for foreigners 09 41350 501.

Verkkokriisikeskus Tukinet: <http://www.tukinet.net>, Selma-Oma-apu program för traumatiska kriser: <http://www.e-mielenterveys.fi/sos-kriisikeskus/selma-oma-apuohjelma-traumaattisiin-kriiseihin/> (på finska, engelska, kurdiska (sorani), somaliska och ryska). Valtakunnallinen kriisipuhelin 01019 5202 (Landsomfattande kristelefon, endast på finska), <http://www.mielenterveysseura.fi/sos-kriisikeskus>.

Vailla vakinaista asuntoa ry

Vailla vakinaista asuntoa ry (Utan fast bostad) verkar inom tredje sektorn som intressebevakare genom att påverka bostadslösas situation på individnivå, samt på samhällsnivå på lagstiftningen. Föreningen upprätthåller nattcentret Kalkkers i Helsingfors på adressen Backasgatan 50 B. Öppet 22-06. Föreningen är religiöst och politiskt obunden. Adress Kinaborgsgatan 2 A 8, 00500 Helsingfors, tel. 044 7044310 Tilläggsuppgifter: <http://www.vvary.fi> (på finska och engelska).

Vapaa Liikkuvuus -verkosto

Nätverket ger råd åt alla utlänningar i alla utlänningsfrågor. Rådgivning varje måndag på 15–17 på adressen Päijännevägen 35, tel. 040 241 0662 (vardagar 8–12), e-post: vapaaliikkuvuus(at)gmail.com. Tilläggsinformation: <http://www.vapaaliikkuvuus.net/category/svenska/>.

Källor och tilläggsinformation:

Antikainen, Ari, Rinne, Risto & Koski, Leena. *Kasvatussosiologia*. Juva: WSOY (2000).

Arvonen, Anu, Katva, Liisa & Nurminen, Anne. Maahanmuuttajanuori ja oppimisen haasteet – näkökulmia oppimisvaikeuksien tunnistamiseen (s.64-92). *Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet*. Leena, Nissilä, Hanna-Mari Sarlin (toim.). Keuruu: Opetushallitus (2009).

Hautamäki, Jarkko, Scheinin, Patrik & Arinen, Pekka. Episteeminen mentaliteetti – ajattelun ja tiedonhankinnan taidot koulussa (s.65-86). *Oppimaan oppiminen ala-asteilla. Oppimistulosten arviointi 3/1999*. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino (1999).

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Children First and Foremost A guide to realising the rights of children and families in an irregular migration situation* (2013).

PICUM (Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants) *Undocumented Children in Europe: Invisible victims of immigration control* (2009).

Pollari, Jorma & Koppinen Marja-Leena. *Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen*. Juva: PS-kustannus (2011).

Riitaoja, Anna-Leena, *Toiseuksien rakentuminen koulussa: tutkimus opetussuunnitelmista ja kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta*. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos; 346 (2013).

Schubert, Carla, Traumaattisten kokemusten vaikutus oppimiseen (s.167-178). *Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet*. Leena, Nissilä, Hanna-Mari Sarlin (toim.). Keuruu: Opetushallitus. (2009).

Sigona, Nando. & Hughes, Vanessa. *No Way Out No Way In. Irregular migrant children and families in the UK*. Research report. The University of Oxford (2012).

Talib, Mirja-Tytti, *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura (2005).

Talib, Mirja, Löfström, Jan & Meri, Matti. *Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille*. Vantaa: WSOY (2004).

ORDLISTA

Bostadsortsprincipen: Ett system enligt vilket personens hemkommun står för hans/hennes social- och hälsovårdstjänster.

Familjeåterförening: En person som har fått uppehållstillstånd i Finland (referensperson) har oftast rätt till familjeåterförening. Uppehållstillstånd på grund av familjeband förutsätter i allmänhet att familjemedlemmens utkomst är säkrad. Tillvägagångssättet och tillståndsprocessen är beroende av på vilka grunder referenspersonen har fått sitt uppehållstillstånd. Av t.ex. en familjemedlem som har fått internationellt skydd krävs ingen utkomst om familjen har bildats innan referenspersonen har kommit till Finland. Tilläggsinformation om den utkomst som krävs finns på Migrationsverkets webbsida.

Internationellt skydd: Med internationellt skydd avses i Finland flyktingstatus, alternativ skyddsstatus eller uppehållstillstånd som beviljas på grund av humanitärt skydd. Asyl, dvs. flyktingstatus beviljas på grund av personlig förföljelse. Orsaken till förföljelsen bör vara ursprung, religion, medborgarskap, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk åsikt. Därtill förutsätts

att personen inte kan få skydd i sitt eget land. Alternativ skyddsstatus kan beviljas om villkoren för asyl inte uppfylls, men personen är i sitt hemland eller i sitt permanenta bostadsland hotad av dödsstraff, avrättning, tortyr eller annan inhuman behandling eller behandling som kränker människovärdet eller straff. Alternativ skyddsstatus kan också beviljas om personen löper risk för allvarlig personlig fara på grund av väpnad konflikt i hemlandet. En person som beviljats uppehållstillstånd på grund av humanitärt skydd kan inte återvända till sitt hemland på grund av naturkatastrof eller om situationen i landet inte är trygg.

Multipel sårbarhet: Ett papperslöst barn är ett barn, invandrare och papperslös. Därav består det papperslösa barnets multipla sårbarhet. Det papperslösa barnet har speciellt svårt att försvara sina rättigheter och påverka sitt eget liv.

Människohandel: Människohandel är ett allvarligt brott mot de mänskliga rättigheterna som innebär att man utnyttjar och kontrollerar en annan människa. Människohandel och grov människohandel är med stöd av brottslagen en straffbar handling. I utlänningslagen

stiftas om beviljande av uppehållstillstånd åt offer för människohandel. I FN:s tilläggsprotokoll gällande människohandel finns tre kriterier som måste vara uppfyllda för att en handling ska definieras som människohandel: åtgärder, medel och syfte. Med människohandel avses utnyttjande av beroendeställning eller värnlöst tillstånd. Som utnyttjande avses minst utnyttjande av annan person för prostitution eller andra former av sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller tvångstjänst, slaveri eller med slaveri jämförbara bruk och sedvänjor, trälldom eller avlägsnande av organ.

Mänskliga rättigheter: De mänskliga rättigheterna är i grunden universella, dvs. de gäller alla människor överallt. Endast vissa mänskliga rättigheter, såsom rösträtt, är begränsad till att gälla endast medborgare av en viss nation. Till juridiska mänskliga rättigheter räknas de rättigheter som garanteras i transnationella avtal mellan länderna.

Ockerliknande diskriminering i arbetslivet: Ockerliknande diskriminering i arbetslivet är ett brott. Om en arbetssökande eller arbetstagare försätts i klart ofördelaktig ställning genom att arbetssökandes eller

arbetstagarens svaga ekonomiska eller annan situation, oförståelse, tanklöshet eller okunskap utnyttjas, ska den skyldige dömas för ockerliknande diskriminering. Ofördelaktig ställning kan t.ex. visa sig som betydligt lägre lön i förhållande till andra arbetstagare eller oskäligen arbetstider. Uppehållstillstånd för offer för ockerliknande diskriminering i arbetslivet regleras i utlänningslagen.

Olaglig inresa och vistelse i landet: Passerande av Finlands gräns eller försök därtill utan därtill berättigande pass eller annat giltigt inresedokument eller att på annat sätt bryta mot de regler som gäller passerande av gräns är ett brott, för vilket man enligt strafflagen kan dömas till böter eller högst ett års fängelse. För olaga uppehåll kan man enligt utlänningslagen dömas till böter för utlänningsförseelse. Se också "Rätt att söka asyl".

Papperslös: Befinner sig inom landets gränser utan laglig uppehållsrätt. Papperslös är en person vars uppehåll inte är officiellt känt för myndigheterna eller tillåtet. En papperslös uppehåller sig olagligt i landet eller har överskridit ett utfärdat uppehållstillstånd. Per-

soner i uppehållstillståndsprocessen räknas inte som papperslösa, eftersom de har rätt att vistas i Finland under den tid ansökan om asyl behandlas. De kan endast bli papperslösa om de stannar kvar i Finland efter att deras ansökan har avslagits.

Rätt att söka asyl: Alla har rätt att söka internationellt skydd. Rätt att söka asyl och absolut utlänningsförbud är grundmänskliga rättigheter, som inte under några som helst omständigheter kan begränsas. Enligt utlänningsförbudet kan ingen utlämnas till ett land där han/hon hotas av tortyr eller någon behandling som är omänsklig eller kränker människovärdet.

Rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning: Alla barn har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning. Denna rättighet är fastslagen i såväl internationella människorättsavtal som i finländsk lagstiftning.

Rätten till vård: Rätten till hälsa innebär rätten till bästa uppnåeliga fysiska och psykiska hälsa för alla människor. Rätten till hälsa är omfattande och den omfattar också mycket annat än bara rätten att vara frisk eller rätten till hälsovårdstjänster. Rätten till hälsa

är en grundmänsklig odelbar rättighet som är internationellt och juridiskt bindande.

Tagande i förvar: I utlänningslagen stadgas om tagande av utländsk medborgare i förvar. En utländsk person kan tas i förvar t.ex. i en situation där man med skäl kan anta att personen genom att gömma sig eller på annat sätt kommer att försvåra beslutsprocessen gällande sig själv eller utvisning av sig själv. Tagande i förvar är ett tvångsmedel.

